

KAFKA EN TRANSFORMACIÓN

Poética y recepción en los
contextos español, catalán
e hispanoamericano

Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald,
M. Loreto Vilar (eds.)

Kafka en transformación

Poética y recepción en los contextos español,
catalán e hispanoamericano

Anna Montané Forasté
Heidi Grünewald
M. Loreto Vilar

Dades CIP recomanades per la Biblioteca

CIP 830¹⁹*(KAFKA) KAF

Kafka en transformación : poética y recepción en los contextos español, catalán e hispanoamericano / Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald, M. Loreto Vilar. – Girona : Documenta Universitaria, marzo de 2026. – 1 recurs en línia (275 pàgines)
Conté: La poética kafkiana de la pregunta / Yvonne Al-Taie ... – Textos en castellà i en català. – Descripció del recurs: 18 maig 2026
ISBN 978-84-9984-746-7

I. Montané Forasté, Anna, editor literari II. Grünewald, Heidi, editor literari III. Vilar Panella, M. Loreto, editor Literari IV. Contenidor de (Obra): Al-Taie, Yvonne. Poética kafkiana de la pregunta 1. Kafka, Franz, 1883-1924 – Traduccions al castellà – Història i crítica 2. Kafka, Franz, 1883-1924 – Traduccions al català – Història i crítica 3. Kafka, Franz, 1883-1924 – Influència 4. Kafka, Franz, 1883-1924 – Crítica i interpretació 5. Llibres electrònics

CIP 830¹⁹*(KAFKA) KAF

Esta publicación ha sido financiada por el Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades (Proyecto de investigación PID2021-125817OB-I00).

Corrección del texto original: las editoras
Diseño de la cubierta: Documenta Universitaria
© de los textos: de sus autores y autoras
© de la edición: Documenta Universitaria®
www.documentauniversitaria.com
info@documentauniversitaria.com
Documenta Universitaria® d'Edicions a Petició, SL

ISBN: 978-84-9984-746-7
DOI: 10.33115/b/9788499847467

Girona, mayo de 2026

Los textos e imágenes publicados en esta obra están sujetos —excepto que se indique lo contrario— a una licencia Creative Commons de tipo Reconocimiento-NoComercial (BY-NC) v.4.0. Se puede copiar, distribuir y transmitir la obra públicamente siempre que se cite el autor y la fuente y no se haga un uso comercial. La licencia completa se puede consultar en: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.es>

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com

Índice

Presentación	7
Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald, M. Loreto Vilar	

I POÉTICAS

La poética kafkiana de la pregunta	17
Yvonne Al-Taie	
Espacios de inmersión: la poética kafkiana de la atención.....	33
Carolin Duttlinger	
«Símbolos inservibles para la vida cotidiana»: Kafka y las lecturas metafóricas	49
Marisa Siguan	

II LECTURAS

Sobre el infinito, la culpa y el poder. Lecturas de Kafka en Walter Benjamin, Jorge Luis Borges y Francisco Ayala.....	67
Daniel López Fernández	
Una larva en el inframundo. <i>La metamorfosis</i> de Kafka en la filosofía de María Zambrano.....	83
Marc Arévalo Sánchez	
Diáfora, reterritorialización y prosopopeya en Franz Kafka y Antonio Di Benedetto.....	95
Javier Sánchez-Arjona Voser	
Elementos kafkianos en la novela <i>El cuarto de atrás</i> de Carmen Martín Gaité.....	111
Francisca Roca Arañó	

Variaciones sobre «Un cruzamiento». Gustavo Martín Garzo y Franz Kafka.....	127
Anna Montané Forasté	
<i>Bartleby y compañía</i> : Enrique Vila-Matas lee a Kafka.....	143
Inge Stephan	
Sobre el montaje <i>Metamorfosis</i> , de La Fura dels Baus.....	155
Àlex Ollé	

III TRASLADOS

Kafka a l'ús d'una petita nació.....	169
Josep Murgades	
«Kafka és un autor clar i confús alhora». Una conversa amb el traductor Joan Ferrarons i Llagostera.....	189
Jordi Jané-Lligé	
Otro laberinto: la traducción de la obra de Kafka.....	205
Adan Kovacsics	
En los abismos de la palabra: acerca de la (im)posibilidad de traducir a Franz Kafka.....	217
Isabel Hernández	
El olvido del olvido: «Muttersprache» y «Jargon» en Kafka y sus traducciones.....	231
Juan de Miquel	
Margarita Nelken, primera traductora de Kafka a la lengua española.....	249
Elisa Martínez Salazar	
Las autoras y los autores.....	269

«Kafka és un autor clar i confús alhora»

Una conversa amb el traductor

Joan Ferrarons i Llagostera

Jordi Jané-Lligé

Cent anys després de la mort de Franz Kafka encara no disposem de tota la seva obra en versió catalana, però sí que tenim una bona colla de títols rellevants com *La transformació*, *El castell* o *Carta al pare* traduïts —i retraduïts— al català. Joan Ferrarons i Llagostera pertany a una nova generació de traductors literaris i ha entomat el repte de tornar a traslladar els textos de Kafka al català. En aquesta conversa parlarem amb ell sobre l'ofici de traduir, sobre la caducitat de les traduccions i sobre la diversitat d'enfocaments traductològics.

[Jordi Jané-Lligé] La primera pregunta que et voldria fer té a veure amb l'ofici de traduir. Molts dels traductors de Kafka no han estat traductors de formació, sinó que han acabat sent traductors per motius diversos. En canvi, tu pertanys a una generació —deu ser de les primeres— que us heu format acadèmicament com a traductors i, a més, en el teu cas, ets algú que s'ha doctorat en traducció. La meva pregunta seria: com ha influït la teva formació acadèmica a l'hora d'abordar la traducció de Kafka? Com es combina la recerca i la pràctica? Quines interferències hi pot haver o quin suport es pot trobar en aquests estudis de traducció específics?

[Joan Ferrarons] Pel que fa a la formació, jo diria que encara és força diversa. Encara hi ha molts de traductors literaris que venen de la filologia, també de la filologia clàssica, a més de la formació específica com a traductors. De fet, una vegada una editora em va confessar que per a segons quin tipus de traducció es fiava més d'un filòleg, preferentment clàssic, que no pas d'un llicenciat en traducció. Suposo que això té a veure amb el poc pes que té la literatura en els plans d'estudis dels graus de traducció. Sovint no hi

ha cap assignatura específica i som alguns professors lletraferits que anem introduint dins el temari alguns textos més literaris.

Quant a la combinació de la recerca i de la pràctica de la traducció, cal dir que és precària, perquè totes dues activitats ja són, en si mateixes, precàries. Ni com a professor associat ni com a traductor literari ningú es fa ric. Malgrat ser ocupacions precàries, però, combinar-les és molt fructífer. Evidentment, es poden fer reflexions sobre la traducció amb un grau d'abstracció elevat, allunyades de la pràctica, que també siguin fecundes, interessants, rellevants, però en el meu cas és més aviat al revés: no entenc una teoria de la traducció deslligada de les qüestions que sorgeixen en la pràctica mateixa i, personalment, em semblaria trist dedicar tant de temps a la pràctica de la traducció sense poder-hi pensar, sense poder-hi reflexionar.

Per a mi la influència va en tots dos sentits: d'una banda, la recerca es nodreix de la pràctica; de l'altra, el fet de treballar en un pla més teòric i llegir altres autors o traductòlegs també enriqueix la pràctica. Després de fer la tesi (veg. Ferrarons, 2022), per exemple, ara quan tradueixo en part tinc més resolta la qüestió dels noms propis, tot i que en part se m'obren més dubtes dels que tenia abans. En tot cas, però, la teoria enriqueix molt la pràctica de la traducció.

Pel que fa al tema de la teva tesi, la traducció de l'onomàstica ídix, és remarcable que siguis un dels primers traductors directes d'aquesta llengua al català. Fa poc ha sortit la teva traducció d'una novel·la de Leyb Rochman (2023), *A passes cegues per la terra*. Tot i que ens centrarem en Kafka, no em puc estar de preguntar-te per la teva experiència amb l'ídix, per la via que t'hi va portar. Com va anar això?

Hi vaig arribar sobretot a través de la música. Jo ja sabia que l'ídix existia, però no sabia ben bé si era una llengua o un dialecte, per exemple. Va ser coneixent música en ídix que m'hi vaig començar a interessar, primer en un pla lingüístic, per la curiositat que em despertava una llengua tan peculiar. Llavors, quan vaig tornar a viure a Berlín, la vaig començar a estudiar.

Aquesta traducció concreta de Leyb Rochman va ser una aventura, tot un viatge, en part perquè és una traducció força llarga. Si l'has tinguda als dits, ja saps que té unes vuit-centes pàgines. Quan jo em vaig llançar a aquesta tasca, és clar, no estava preparat; més aviat m'hi vaig anar preparant a mesura que traduïa. És una feina que es va allargar uns quants anys i que vaig fer en paral·lel al doctorat —el que deïem abans de la teoria i la pràctica—: als matins traduïa i a les tardes anava fent recerca. Ho vaig compaginar així. En ídix, evidentment, està tot per traduir el català.

Ets tu que ho hauràs de fer, segurament... Un dels aspectes que crida més l'atenció és la gran quantitat de traduccions que genera l'obra kafkiana. En

aquest sentit, estàs d'acord que cada generació necessita noves traduccions dels autors clàssics?

Potser no «necessitar» en un sentit imperatiu... Em ve al cap una reflexió interessant de la Simona Škrabec (2021), que desenvolupa a partir de Lawrence Venuti: no és que els clàssics necessitin ser retraduïts, sinó que el fet que no deixem de traduir-los els converteix en clàssics. És aquesta retraducció que, per dir-ho així, els posa en un pedestal.

També hi ha la idea que els originals i les traduccions envelleixen d'una manera diferent. L'original també envelleix, però no hi ha tant aquesta temptació d'actualitzar-lo, tot i que a vegades també es fa. En el cas de la literatura medieval, sí que s'adapten obres, com ara *Tirant lo Blanc*. En general, però, aquest envelliment es percep d'una manera molt diferent.

Jo diria que, en el fons, darrere de les retraduccions hi ha la sospita que l'obra original encara ens pot oferir en traducció alguna cosa que no ens han donat les traduccions precedents, perquè les traduccions no deixen de representar un punt de vista, potser no una interpretació, però sí un punt de vista que el traductor inevitablement projecta sobre la seva traducció. En el cas de Kafka diria que aquesta sospita està plenament justificada.

Això donaria fe, també, de la quantitat de traduccions. És sorprenent que en català hi hagi, per exemple —i això és una cosa que jo havia estudiat—, onze traduccions de *Die Verwandlung* (veg. Jané-Lligé, 2017). Per a una llengua tan petita, sembla una barbaritat. D'altra banda, això contrasta amb el fet que no disposem de tota l'obra de Kafka traduïda al català, cosa que per als estudis filològics i per als creadors en certa manera crea un buit. Sense anar més lluny, l'Àlex Ollé, de la Fura dels Baus, em comentava que per a ell Kafka havia estat un autor de referència després d'haver llegit *La metamorfosi* amb divuit anys.

En aquest sentit, et volia preguntar pels projectes editorials, per les editorials que s'han posat en contacte amb tu per a traduir Kafka. No és cap secret que estàs traduint *El procés*, de fet l'estàs a punt d'enllestir, la qual cosa ens dona una certa esperança que hi hagi una continuïtat amb el Club Editor, en aquest cas, per tal de continuar publicant Kafka.

Com et tracten les editorials —que t'haurien de tractar molt bé? Quins terminis et posen? Quina projecció hi ha de continuar publicant Kafka, ara que has fet *El castell* per a Club Editor i seguiràs amb *El procés*?

Kafka és un autor que continua despertant molt d'interès, fins i tot entre les generacions de lectors més joves, i, per tant, per a les editorials en cert sentit és una aposta segura. Darrere de l'interès per publicar Kafka també hi ha, però, una qüestió simplement material: el fet que algunes obres, en traduccions anteriors, ja no es troben a les llibreries i han deixat de ser accessibles.

La primera traducció que vaig fer va ser *El castell*, per a Club Editor (Kafka, 2019). L'editorial em va donar força temps i és una feina que vaig fer i refer unes quantes vegades, perquè vaig sucumbir a la «temptació» de corregir Kafka,¹ almenys quan feia aquesta primera versió, i llavors vaig tenir feines a desfer aquestes correccions que jo li havia anat fent. També en vaig tenir perquè entretant havia llegit alguns textos de Malcolm Pasley (1995), que parlava molt de qüestions estilístiques concretes, com ara la puntuació, i després de llegir-los em semblava que eren molt importants i que, per dir-ho així, no podia «planxar» el text. Com deia, l'editora, la Maria Bohigas, va ser molt generosa, perquè em va donar molt de temps per a treballar-hi. També hi va haver un contacte molt estret en el moment de la revisió, perquè no hi hagués més canvis en la línia que deia de corregir Kafka.

Les altres dues traduccions són més curtes. Després d'*El castell* vaig fer la *Carta al pare* per a Angle Editorial (Kafka, 2020), que és un text que a l'editora, la Rosa Rey, l'havia marcada... De fet, això m'ho han dit altres lectors. Una vegada vaig participar en un club de lectura dedicat justament a la *Carta al pare* i em va impressionar veure com a la gent li arriba al cor i com hi poden descobrir coses prou diferents llegint-lo amb vint anys i rellegint-lo més endavant, quan ja han tingut fills i ho veuen tot d'una altra manera. És un text que vaig traduir força més ràpid, perquè tot i ser molt diferent d'una novel·la, també hi ha molts de punts en comú pel que fa a l'estil. Hi havia moltes decisions que prenia amb més seguretat que no pas en *El castell*.

L'última traducció és *Paràboles i paradoxes*, un recull de contes i relats molt peculiar que va publicar Flâneur fa un parell d'anys (Kafka, 2022). És més breu del que sembla, perquè és bilingüe i, per tant, és el doble de gruixut. El vaig traduir relativament ràpid, i haig de dir que amb el corrector, Álvaro Muñoz, hi va haver molta complicitat i vam fer una feina molt bona. M'agraden els llibres curts perquè pots tenir la sensació que el llibre és perfecte. De llibres perfectes no n'hi ha, és clar, però t'hi pots acostar una mica més que amb els llibres llargs.

Aquestes tres obres tenen característiques textuais completament diferents, obren diverses dimensions dins de l'obra de Kafka i traductològicament deuen presentar reptes diferents i provocar solucions diferents. Parlant de reptes, en quin sentit és un repte traduir Kafka en general? I en quin sentit ho és traduir-lo al català? Quins són els problemes més importants que t'has trobat en aquests dos sentits?

1 En referència a una observació de Gabriel Ferrater al pròleg de la seva versió d'*El procés* (Kafka, 1976: 25): «Kafka no és pas difícil de traduir; però, si he de jutjar per les traduccions franceses, representa una constant temptació de corregir-lo.»

Un ja s'ha abordat i no cal insistir-hi: és el fet que moltes de les seves obres, fins i tot les principals, no van ser editades en vida seva i, per tant, hi ha tot de particularitats, errors o fins i tot badades que un no pot deixar de preguntar-se si Kafka mateix no ho hauria corregit si hagués pogut intervenir en l'edició. D'altra banda, el fet que aquests textos no haguessin passat per un corrector, per un procés d'edició, també ens pot fer pensar que hi veiem Kafka d'una altra manera, més nítida, sense tants de filtres. Això, doncs, planteja la necessitat de trobar un equilibri entre reproduir la sensació d'estar llegint un manuscrit, una obra inacabada o que no ha estat ben polida, i la consciència que no se n'està fent cap edició crítica, sinó que s'està traduint per exemple una novel·la adreçada al públic lector en general.

Un altre tema és l'estranyesa que provoca llegir Kafka avui, fins i tot en alemany, per la distància temporal o per qüestions dialectals. Després, però, hi ha una altra estranyesa, que són les peculiaritats de l'estil kafkià. Cal afinar molt bé quina estranyesa es vol reproduir en la traducció i quina estranyesa no cal, perquè no es deu a una tria estilística, sinó a una idiosincràsia d'aquell moment, de com era l'alemany a Praga.

Pel que fa a les particularitats concretes de traduir al català, cal parlar de la dimensió: tenim una nació petita amb una llengua petita, i una cosa que de vegades passa per alt és justament que aquestes dimensions fan que traductors més joves es puguin encarar a aquest tipus de traducció. No crec pas que la primera traducció al francès d'una obra de Kafka, a partir d'una edició crítica o canònica, s'encarregui a un traductor novell, de vint-i-cinc anys. Això, és clar, és un risc, però també és un privilegi per al traductor. Evidentment, es tradueix diferent en edats diferents. Jo he après moltíssim traduint Kafka i per a mi és molt valuós haver fet aquest aprenentatge amb vint-i-pocs anys, més que no pas més tard.

Llavors hi ha la qüestió —sempre més problemàtica— de la llengua estàndard en les llengües minoritzades. Les llengües que tenen una tradició literària més sòlida, més ferma, no s'han de plantejar tot un seguit de coses que nosaltres ens plantejem constantment. En el cas del català, l'estàndard ha patit més fluctuacions durant els últims cent anys que altres llengües de cultura del nostre entorn. Això també té a veure amb el que dèiem abans sobre l'envelliment. Quan agafem la traducció de Ferrater, que tampoc és tan vella, ens sobta la llengua literària que empra, que ja ens queda una mica lluny. Traduir al català no és aliè a aquestes qüestions.

De fet, les teves traduccions són, en bona mesura, retraduccions, tant la *Carta al pare* i *El castell* com bona part dels textos recollits a *Paràboles i paradoxes*. Què ha significat per a tu retraduir aquests textos? Has tingut

en compte les traduccions catalanes anteriors? Has consultat traduccions a altres llengües?

Sí, i segurament tots els traductors fan el mateix. Per començar, fas una «Rohübersetzung», una primera traducció, i llavors la vas repassant, la vas polint, la vas millorant, en la mesura del possible i del temps de què disposis. Durant aquesta primera versió no vaig espigar altres traduccions, ni catalanes ni en altres idiomes. En canvi, quan revisava la feina, sí que anava donant cops d'ull a altres traduccions.

En el cas d'*El castell*, m'agrada força una traducció anglesa d'Anthea Bell, que va sortir no fa pas tant en els clàssics d'Oxford (Kafka, 2009). La versió de Lluís Solà (Kafka, 1989a), en canvi, la vaig mirar relativament poc, ben bé per coses concretes. Em van cridar molt l'atenció solucions completament diferents, però encara més les coincidències exactes, paraula per paraula, de certes frases. No deixa de fer il·lusió que, cinquanta anys després, un altre traductor arribi a la mateixa solució, que no vol dir que sigui millor pel fet d'aquesta coincidència, però per a mi eren moments curiosos.

Pel que fa a la *Carta al pare*, no vaig consultar tant altres versions. Vaig mirar la traducció de Ricard Torrents (Kafka, 1989b), també la castellana de Carmen Gauger (Kafka, 2014) i, si no recordo malament, una traducció anglesa.

El volum de *Paràboles i paradoxes* té una peculiaritat, i és que aquest recull es va fer als Estats Units i originalment ja era bilingüe. Per tant, en traduir, jo també anava donant un cop d'ull a les versions angleses. Quan es va fer aquesta edició nord-americana, no es va encarregar la traducció dels relats a una sola persona, sinó que es van anar aplegant traduccions ja publicades i les que no s'havien traduït es van encarregar a una altra persona. Per tant, també tenia interès a veure com diferents traductors havien enfocat la traducció. A més, per a aquest volum vaig haver de tornar a l'original, a l'edició crítica, perquè hi havia parts en què el manuscrit no era clar i alguns mots s'havien llegit de manera diferent. Recordo un *Freunde* ['amics'] que també podia ser *Freude* ['alegria'].

Un altre tema recurrent, que afecta especialment la traducció de Kafka, és el volum d'interpretacions que se n'ha fet. Fins a quin punt condicionen la perspectiva del traductor? Et priven, d'alguna manera, d'una certa llibertat traductològica que altres autors tenen?

Humilment, intento que no m'afectin gaire totes aquestes interpretacions. Tampoc no vull plasmar una interpretació determinada a la traducció. En cert sentit és inevitable aportar-hi una lectura, un punt de vista, però no vull agafar una interpretació, per exemple, de tipus religiós, com un dogma de fe, i llavors traduir així, amb aquestes ulleres posades. Això, personalment, intento evitar-ho.

L'altra constatació és que Kafka és un autor genial *amb independència* de les interpretacions que se n'ha fet. De vegades ho oblidem. Aquestes lectures poden ser molt interessants, ens poden portar a un grau de profunditat molt enriquidor, però si avui llegim tant Kafka és perquè la gent hi va veure alguna cosa *abans* de passar per les interpretacions. En català es pot gaudir i es pot fer una lectura profunda i interessant de Kafka sense necessitat de conèixer-les.

D'altra banda, se n'ha escrit tantíssim que avui dia és impossible ser expert en Kafka. La quantitat de literatura secundària sobre Kafka ara per ara ja és oceànica. Val a dir que Malcolm Pasley, que va codirigir l'edició crítica alemanya, té alguns escrits que m'han interessat molt, perquè es fixa en qüestions d'estil molt concretes. Aquest tipus de lectures sí que em semblen molt útils per al traductor. No és ben bé una interpretació, sinó fixar-se en qüestions estilístiques per a donar-los el pes que poden tenir.

En última instància potser sí que hi ha una certa pressió a l'hora de traduir Kafka. Quan un el retradueix en principi ha d'aportar alguna cosa millor o diferent que no hagin aportat les traduccions precedents, perquè altrament no tindria sentit retraduir. Així mateix hi ha una certa pressió quan et fiques en aquesta jungla de kafkòlegs i fans de Kafka. Però vaig intentar traduir amb una certa independència d'aquestes interpretacions i de les meves preferències.

Kafka no era gaire amic de parlar de gèneres literaris i a les seves cartes hi barreja estils molt diversos —des del més literari fins al personal—, però justament aquests tres textos que has traduït reuneixen característiques molt diferents. Abans d'abordar-los, creus que vas adoptar, conscientment o inconscientment, una perspectiva diferent a l'hora de traduir-los?

Conscientment no, inconscientment no ho sé... Els vaig abordar d'una manera semblant, tot i que anticipava que la *Carta al pare* seria un text molt diferent, i en realitat no ho és tant. El que fa Kafka amb aquest text és molt diferent, sí, però l'estil té moltes semblances. Potser és menys treballat literàriament, però és un text molt ben acabat, i un hi retroba la veu pròpia de Kafka.

La traducció de Paràboles i paradoxes va ser una altra cosa, perquè són textos molt breus. Alguns d'aquests relats són d'un paràgraf, fins i tot d'una sola frase, i això t'impedeix fer compensacions, allò que, si en un passatge no ho acabes d'afinar, després ho pots acabar d'afinar més en un altre, que d'alguna manera ho compensa. Quan els textos són tan breus, però, no pots, ho has de resoldre tot en unes poques frases i això em va obligar a ordenar les prioritats d'una altra manera. De vegades, per a acostar-me ben bé a l'estructura o als girs que Kafka donava a la narració, havia de

sacrificar una mica la naturalitat en català. Això en els altres llibres no ho vaig fer. En general, però, els vaig encarar d'una manera semblant.

Kafka era molt partidari de llegir els seus textos. Així, per a introduir cadascuna de les teves traduccions, et proposo que en llegim un fragment i, després, en comentem les singularitats. Comencem per *El castell*.

Era tard al vespre quan K. va arribar. El poble estava cobert de neu. El turó del castell no es veia per enlloc, l'envoltaven la boira i la tenebra, ni la més tènue claror indicava el gran castell. K. es va quedar una bona estona al pont de fusta que duia de la carretera al poble amb la vista alçada a un buit aparent. (Kafka, 2019: 5)

Lluís Solà, com dèiem, va traduir aquest text l'any 1971 i es va basar en un altre original que el teu. Quines diferències presentaven? I quines conseqüències té això per a la traducció?

Solà va traduir a partir d'una edició de Max Brod. No ho he comprovat, però suposo que era la tercera. Brod va fer tres edicions diferents d'*El castell* i, en la segona i la tercera, va desfer alguns dels canvis que havia introduït en la primera de totes. Els canvis més evidents són que Brod alterava l'estructura en capítols tal com l'havia pensada Kafka. Brod va dividir alguns capítols en dos o fins i tot més fragments; d'altres, en canvi, els va ajuntar. També cal dir que Kafka va posar títol a la majoria de capítols, de vegades no al text mateix, sinó en un índex a part. Brod, però, els va eliminar, tot i que els va preservar dins d'un capítol amb apartats, que en realitat, tal com ho havia pensat Kafka, havien de ser capítols... Un embolic, vaja.

A part d'això, cap al final de l'obra, Brod inclou alguns passatges que Kafka havia descartat, que havia ratllat, cosa que en les edicions posteriors, a partir de la crítica, ja no es fa. Llavors hi ha un altre tipus de canvis que probablement són més interessants, però més difícils de concretar, que tenen a veure amb la puntuació, els temps verbals i la sintaxi. A més, Brod va estandarditzar alguns mots dialectals —no sé si va posar *Bürgersteig* ['vorera'] en lloc de *Trottoir*, però aquest tipus de canvi.

Vegem ara alguns fragments de la traducció de Solà i de la teva per a comentar-ne les diferències a partir de l'original de Kafka.

Abans volia parlar del tema dels diàlegs. Kafka escrivia seguint la tradició alemanya, que és posar les intervencions entre cometes, dins d'un paràgraf, de manera que pot canviar l'interlocutor sense salt de paràgraf. És veritat que Kafka ho portava una mica a l'extrem en aquelles «parrafades» que ocupen pàgines i pàgines, aquells diàlegs interminables amb els advocats, amb l'alcalde del poble, etc. Solà això ho reproduceix al peu de la lletra,

amb paràgrafs igualment interminables, mentre que jo vaig preferir fer-ho «a la catalana», per dir-ho així: amb guions llargs i marcant sempre amb un canvi de paràgraf la persona que parla. És un canvi substancial, tot i que per a mi era el més natural, en el sentit que nosaltres ho fem així. Kafka no trencava cap tradició fent-ho com feia —simplement l'exagerava—; jo tampoc no volia trencar la tradició i vaig pensar que de «parrafades» n'hi ha igualment al llibre, no calia que n'hi hagués en tots els diàlegs.

Vejam el primer exemple:

- **Kafka:** In welches Dorf habe ich mich verirrt? Ist denn hier ein Schloß? (Kafka, 1983: 8)
- **Solà:** ¿A quin poble m'he anat a perdre? No hi ha un castell, aquí? (Kafka, 1989a: 5)
- **Ferrarons:** ¿En quin poble he anat a raure? ¿Que hi ha un castell, aquí? (Kafka, 2019: 5)

Aquestes frases surten al principi. K. arriba al poble, li diuen que hi ha un castell i ell contesta: «Ist denn hier ein Schloß?», com si no ho hagués sabut a la bestreta. En la lectura de Solà, en canvi, és com si donés per fet que sí que hi ha un castell i després ho posés en qüestió. Per a mi això és rellevant, perquè tal com jo ho llegeixo aquesta pregunta posa en qüestió la credibilitat del protagonista, fa pensar si no s'ho està inventant tot. Potser no sap on ha anat a parar i després diu que sí que ho sabia; primer no sap que hi ha un castell i després diu que sí, que a més l'han cridat des del castell. Fins i tot hi podria haver un joc de paraules quan diu: «Ich bin kein Landstreicher, ich bin ein Landvermesser», dient que és agrimensor i no pas un rodamon. Em pregunto si K. no s'està agafant a la paraula, que comença amb *Land*, per a inventar-se una cosa sobre la marxa. Aquest exemple era simplement per a mostrar un cas en què llegim el text clarament d'una manera diferent.

L'exemple següent té a veure amb la puntuació:

- **Kafka:** Dann gieng er ein Nachtlager suchen; im Wirtshaus war man noch wach, der Wirt hatte zwar kein Zimmer zu vermieten, aber er wollte, von dem späten Gast äußerst überrascht und verwirrt, K. in der Wirtsstube auf einem Strohsack schlafen lassen, K. war damit einverstanden. (Kafka, 1983: 7)
- **Solà:** Després anà a buscar un lloc on passar la nit; a l'hostal encara estaven desperts, l'hostaler no tenia cap cambra per llogar; però, sorprès i desconcertat per aquell client tan tardà, li proposà de deixar-lo dormir a la sala en una màrfega. K. acceptà. (Kafka, 1989a: 5)
- **Ferrarons:** Llavors se'n va anar a buscar allotjament; a la fonda encara hi havia gent desperta, l'hostaler —sorprès i torbat per un hoste tan

tardà— va dir que no quedaven habitacions, però que podia dormir al menjador, en una màrfega, K. s’hi avingué. (Kafka, 2019: 5)

Partint de la lectura de Pasley, em vaig fixar sobretot en la puntuació entre frases principals, més que no pas en les subordinades. Aquí em cridava molt l’atenció l’última coma, aquesta última frase acabada amb *einverstanden*. Solà la punta tal com ho fariem en català amb naturalitat, posant un punt al davant. El que jo veig en la puntuació original, en el fet d’escriure coma en lloc de punt, és un reflex d’una successió «automàtica» d’esdeveniments, del fet que el protagonista no està posant en qüestió el que està passant, simplement és una successió sense interrupcions.

En canvi, l’exemple següent és de més endavant, quan la percepció del temps ja està una mica alterada. Tota la novel·la transcorre en sis dies. Quan ho llegeixes, et penses que passen mesos i mesos, però si comptes totes les nits veuràs que són sis dies i cinc nits. La percepció del temps és estranya.

- **Kafka:** Als sie [...] fast beim Wirtshaus waren, war es zu seinem Erstaunen schon völlig finster. War er solange fort gewesen? Doch nur ein, zwei Stunden etwa, nach seiner Berechnung. Und am Morgen war er fortgegangen. Und kein Essensbedürfnis hatte er gehabt. Und bis vor kurzem war gleichmäßige Tageshelle gewesen, erst jetzt die Finsternis. (Kafka, 1983: 30s.)
- **Solà:** Quan eren a tocar de l’hostal [...], ja s’havia fet del tot fosc amb gran sorpresa seva. ¿Havia estat fora tant de temps? Només una o dues hores, segons els seus càlculs; i havia sortit al matí, i no havia tingut ganes de menjar, i fins i tot feia molt poca estona que encara hi havia una uniforme claror diürna, i ara de sobte la foscor. (Kafka, 1989a: 20)
- **Ferrarons:** Quan eren a tocar de la fonda [...], va advertir amb sorpresa que era completament fosc. ¿Tanta estona havia estat fora? Només havien estat una o dues hores, segons el seu càlcul. I encara era de matí quan havia sortit. I no li havia vingut gana. I fins feia poc el dia havia estat d’una claredat uniforme. Tot just ara s’havia fet fosc. (Kafka, 2019: 25)

Aquí ens hem de fixar en els punts. Kafka escriu «und ... und ... und» i la lògica ens portaria a pensar que aquí no hi hauria d’haver una puntuació tan forta. Solà, des del meu punt de vista, llima una mica això, posant un punt i coma abans de la primera «i» i comes en la successió de frases. Jo, en canvi, vaig preferir posar-hi punts, perquè entenia que, si abans vèiem un automatisme, aquí els punts reproduïen una perplexitat, una manca de connexió lògica entre les coses que percep el protagonista. (Ara que ho veig,

al final de la meva traducció hi surt un punt abans de «Tot just ara s'havia fet fosc»... Però ara no sé si va ser cosa meva o del corrector, no ho recordo.)

Aquestes grans novel·les són obres que Kafka va considerar inacabades i va demanar que fossin destruïdes. Això el traductor ho sap i, potser, aquest voler corregir o millorar o normalitzar el text, com se'n vulgui dir, és fruit d'això. En quina mesura t'ha condicionat ser conscient que és un text no acabat, tenint en compte especialment el caràcter meticulós de Kafka?

És veritat: hi ha aquesta pulsio, aquesta tendència a corregir-lo i, d'alguna manera, cal prendre consciència que són obres inacabades i, per tant, cal refrenar-se, no intentar donar a l'obra un aire més acabat del que realment té. Parlant d'errors, hi ha un personatge d'*El castell*, l'Olga, una dona del poble, que primer és rossa i després és morena. També hi ha un personatge que canvia de nom, que Kafka després escriu d'una altra manera. A la novel·la hi ha dues fondes, i una també canvia de nom a mig llibre. Això, clarament, són coses que es podrien corregir i per a mi la gràcia justament és no fer-ho, sinó entendre que estàs llegint una obra inacabada. Tot això també contribueix a aquella estranyesa, aquella ambivalència, aquell desconcert que experimenta el lector.

Una característica que tenen les publicacions teves és que les acompanyes d'un epíleg, no d'un pròleg, en què expliques algunes coses. Això se sol fer en l'edició alemanya, amb el *Nachwort*. Quina és la funció d'aquests textos teus?

En primer lloc hi ha una dèria, i és que simplement no m'agraden els pròlegs. Prefereixo els epílegs. De vegades el pròleg dona a entendre que abans de llegir el text has de passar per un altre text. Sobretot els pròlegs llargs a mi se'm fan molt pesats. Prefereixo llegir-los en acabat. Tampoc no m'agraden gaire les notes, almenys en literatura, i l'epíleg permet explicar o justificar algunes coses sense necessitat de posar notes al text. A *El castell* no n'hi ha cap, a la *Carta al pare* n'hi ha algunes, perquè en un text familiar hi ha més al·lusions que el lector no entendria. En el cas de *Paràboles i paradoxes* no hi ha cap epíleg ni cap pròleg.

La funció és justificar la traducció mateixa i explicar la gènesi de la novel·la, les diferents edicions i tot el tema de Max Brod que ja s'ha comentat. A banda, també serveix per desfogar-se una mica, explicar les diferents dificultats de la traducció, entrar en una mena de diàleg amb els lectors que trenqui la soledat de la feina. També faig, jo que m'hi fixo tant, algun comentari relacionat amb els noms, que en alemany poden tenir alguna reminiscència o provocar alguna associació que en la traducció no se sol tenir en compte —menys en la literatura infantil, en què de vegades sí

que es busquen jocs de paraules. L'epíleg permet precisions d'aquesta mena sense embrutir el text amb notes.

A continuació comentarem la *Carta al pare* a partir de l'inici:

Molt estimat pare:

No fa gaire em vas preguntar per què dic que em fas por. Com de costum, no vaig saber què dir-te, en part precisament per la por que et tinc, però en part perquè hauria hagut d'entrar en més detalls dels que puc encabir mínimament en una conversa. I si ara intento contestar-te per escrit, també serà de manera força incompleta, perquè fins i tot escrivint ensopego amb aquesta por i les seves conseqüències i perquè la magnitud de l'assumpte supera amb escreix la meva memòria i el meu enteniment. (Kafka, 2020: 9)

En aquest text el narrador no ha estat elaborat literàriament i, per tant, entenem que l'enfocament traductològic és una mica diferent. Quines dificultats et va presentar la *Carta al pare*, tenint en compte que és un text més personal, a diferència dels altres narradors, que són clarament constructes de Kafka?

No vull semblar pretensions, però després d'*El castell* per a mi la *Carta* feia baixada. Em sorprenien més les facilitats que no pas les dificultats. El text és més breu i molt més unitari. No hi ha el ball de registres d'*El castell*, per exemple, on tens una criada que parla com un advocat i després un advocat que diu qualsevol grolleria. En la novel·la has d'estar molt atent al joc d'estils, de registres, etc. La carta és un text molt més homogeni i, sense poder abaixar la guàrdia, no hi vaig trobar tants d'entrebancs.

L'altra cosa, que ja hem comentat una mica, és que el text és molt kafkià. Té molts de girs, moltes maneres de construir les frases, que no em venien gens de nou i que ja havia pensat molt en traduir *El castell*. És per això que en la *Carta* vaig treballar més ràpid.

En aquesta edició vas acompanyar l'epíleg amb un arbre genealògic, que va molt bé, i una fotografia de Kafka. Et va costar gaire fer l'arbre genealògic? L'arbre l'havia trobat fet. Se'n va encarregar el maquetador, jo simplement vaig anotar com calia traduir cada cosa. Penso que facilita la lectura i orienta, precisament en un text tan familiar, en què no es diu «la cosina tal», sinó directament el nom. Això d'alguna manera calia explicar-ho. En aquest text sí que hi ha notes, perquè de vegades es fa referència a esdeveniments concrets de la vida familiar, però l'epíleg ho alleugereix. D'altra banda, l'epíleg i la foto també humanitzen Kafka. Posem l'obra de Kafka en un pedestal, al meu entendre justificadament, però de vegades també hi posem

l'autor mateix, cosa que per a mi ja és un gra massa. Hi ha tot de biografies que han contribuït a fer de Kafka un personatge molt peculiar, a donar-ne una imatge d'autor turmentat, patidor, abassegat, etc., que és una imatge una mica exagerada... cosa que potser respon al fet que Kafka devia ser un exagerat, també, però en tot cas està bé humanitzar-lo.

Arribem a l'última obra: *Paràboles i paradoxes*. Llegim-ne un petit fragment, del text que es diu «Abraham». És molt kafià.

És com si el millor alumne hagués de rebre un premi amb tots els honors i, enmig del silenci expectant, perquè no ho ha sentit bé, el pitjor alumne s'aixequés del seu banc llardós, l'últim de tots, i tota la classe es petés de riure. I potser no ho ha sentit malament, l'han cridat de debò, a parer del mestre la recompensa del millor hauria de ser alhora el càstig del pitjor. (Kafka, 2022: 45)

És un text que explica moltes coses de Kafka, diria... En relació amb la iniciativa de Flâneur, com és que es van fixar en aquest recull i te'n van proposar la traducció?

No sé ben bé com hi va arribar, però l'editor, David Cuscó, coneixia aquesta edició bilingüe nord-americana. Hi devia veure un Kafka diferent perquè és una tria singular que posa en relleu certes afinitats de temàtica, no necessàriament de contingut, entre alguns contes. Aplega tòpics de la tradició cristiana, de la mitologia clàssica. També hi surt de manera recurrent la idea de *Berufung*: la idea de ser cridat, de vocació. Recordem que el protagonista d'*El castell* és presumptament cridat a treballar com a agrimensor; en el cas de la *Carta al pare* també hi ha el tema de la vocació en la dimensió professional. Aquí, a «Abraham», veiem l'alumne que és cridat, però no sap si l'han cridat, igual que Abraham es pregunta davant el sacrifici d'Isaac si ha estat cridat o no. És un recull molt peculiar, en David s'hi va fixar i va pensar, al meu entendre amb molt d'encert, que tindria sentit que sortís en català.

Per acabar, després de tota aquesta feina de traducció, com definiries la teva relació personal amb Kafka? Què és Kafka, personalment, per a tu? Ha anat canviant amb el temps. Kafka és un autor que vaig llegir a l'adolescència, des d'una fascinació, amb el desig de comprendre'l, pensant que això era l'alta literatura, una mena d'obligació: «Si t'interessa la literatura, has de passar per Kafka». Després he passat per un moment de retrobada, fent-ne una lectura una mica més serena, segurament. Llavors, al moment de traduir, durant els primers anys vaig tenir un punt d'obsessió, de meticulositat, de fixar-m'hi moltíssim, i de desfer algunes tries, després de posar-ne en qüestió el perquè. Ara, he tornat a treballar-hi d'una manera més tranquil·la, més serena.

Per a mi Kafka és un autor clar i confús alhora. Té una textualitat, unes frases, una manera d'escriure diàfana, en el sentit que està molt ben escrit, no hi ha un lèxic rebuscat, però al mateix temps hi ha tota una confusió que et fa pensar: «Ai, mare, no sé ben bé què està passant» o «Per què ho diu, això? M'està enganyant? Aquí havia dit una cosa i ara en diu una altra...» El que és confús és més aviat contingut, el tema de fons. Hi ha una citació famosa d'una carta de Kafka que diu: «Du hast mich darin mißverstanden, ich sagte nicht, durch das Schreiben solle alles klarer werden, werde aber schlimmer, sondern ich sagte, durch das Schreiben werde alles klarer *und* schlimmer» (Kafka, 2003: 417). És a dir, al moment d'escriure no és que les coses siguin més clares i tanmateix empitjorin, sinó que s'aclareixen i empitjoren alhora. Això reflecteix aquesta meva intuïció d'una claredat i una confusió barrejades de manera orgànica en la prosa de Kafka.

Bibliografia

- Ferrarons, Joan (2022). «La traducció de literatura ídix moderna: la judeïtat ídix i el trasllat d'endònims» [tesi doctoral]. Montserrat Franquesa (directora), Montserrat Bacardí (tutora). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Jané-Lligé, Jordi (2017). «Retraducció i models de llengua literària: «La metamorfosi» de Franz Kafka en català». *Anuari Trilcat*, núm. 7, 68-110.
- Kafka, Franz (1976). *El procés*. Gabriel Ferrater (trad.). Barcelona: Proa.
- Kafka, Franz (1983). *Das Schloß*. 3.^a ed. Malcolm Pasley (ed.). Frankfurt del Main: S. Fischer.
- Kafka, Franz (1989a). *El castell*. Lluís Solà (trad.). Barcelona: Proa.
- Kafka, Franz (1989b). *Carta al pare*. Ricard Torrents (trad., notes i estudi). Vic: Eumo.
- Kafka, Franz (2003). *Briefe an Felice Bauer und andere Korrespondenz aus der Verlobungszeit*. Erich Heller i Jürgen Born (eds.). Frankfurt del Main: Fischer Taschenbuch.
- Kafka, Franz (2009). *The castle: A new translation by Anthea Bell*. Ritchie Robertson (introducció i notes). Oxford: Oxford University Press.
- Kafka, Franz (2014). *Carta al padre y otros escritos: fragmentos de cuadernos y hojas sueltas*. Carmen Gauger (trad.). Madrid: Alianza.
- Kafka, Franz (2019). *El castell*. Joan Ferrarons (trad. i epíleg). Barcelona: Club Editor.
- Kafka, Franz (2020). *Carta al pare*. Joan Ferrarons (trad. i epíleg). Barcelona: Angle Editorial.

- Kafka, Franz (2022). *Paràboles i paradoxes*. Joan Ferrarons (trad.).
Barcelona: Flâneur.
- Pasley, Malcolm (1995). «*Die Schrift ist unveränderlich*»: *Essays zu Kafka*.
Frankfurt del Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag.
- Rochman, Leyb (2023). *A passes cegues per la terra*. Joan Ferrarons (trad.).
Barcelona: Club Editor.
- Škrabec, Simona (2021). «Retraducció i el cànon rebel». *Quaderns: revista de traducció*, núm. 28, 9-31.

Con el soporte de:

Cien años después de su muerte, Franz Kafka es un autor en transformación y uno de los clásicos más enigmáticos de la modernidad. A pesar de su anclaje en lo cotidiano y de su lenguaje sumamente claro y sin adornos, su obra —es un lugar común— no se alcanza a comprender. Los ensayos reunidos en el presente volumen conmemorativo parten de esta inaccesibilidad de la obra kafkiana y la asumen como una invitación a arrojar nueva luz, si cabe, sobre aspectos concretos de la producción del autor praguense, sea ensayando nuevos enfoques poetológicos, releendo ensayos críticos clásicos, meditando sobre la (im)posibilidad de traducirlo, valorando los traslados existentes (al español y al catalán) o explorando modelos de recepción creativa. Se dirigen tanto a un público experto y académico como al lector común, a los que se asoman por primera vez, o segunda, a la obra kafkiana, a todos los que siguen y deberán seguir repitiéndose la pregunta que, al parecer del escritor César Aira, sobrevuela su obra entera: ¿de qué está hablando?

Facultat de Filologia
i Comunicació

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com